

## METAPHOR AS A MEANS OF NOMINATION

**Albena Baeva**

SHU "Bishop Konstantin Preslavski", Bulgaria, [a.baeva@shu.bg](mailto:a.baeva@shu.bg)

**Abstract:** The subject of the article is composed of names which, in view of classification, create some difficulties in the Bulgarian literature. The defended opinion is that they are conceptual metaphors and, given the composition of their construction, we prefer the term *parallepses* (near *lexemes*) that we occupy from A.-G. Gremas. *Parallepses* are especially characteristic of the native language and are a very rich class in the Bulgarian language.

**Keywords:** conceptual metaphors, *parallepses*.

## МЕТАФОРАТА КАТО СРЕДСТВО ЗА НОМИНАЦИЯ

**Албена Баева**

ШУ „Епископ Константин Преславски“, [a.baeva@shu.bg](mailto:a.baeva@shu.bg)

**Резюме:** Предмет на статията са съставни названия, които с оглед на класификацията създават известни затруднения в българската литература. Защищаваното становище е, че те са понятийни метафори, а с оглед на съставността на техния строеж, предпочитаме термина *паралексеми* (близо до *лексеми*), който заемаме от А.-Ж. Гремас. *Паралексемите* са особено характерни за народния език и са твърде богат клас в българския език.

**Ключови думи:** понятийни метафори, *паралексеми*.

### 1. ВЪВЕДЕНИЕ

Метафората, както и метонимията, са средство за назоваване. Метафората е изследвана добре върху български материал. Подробно върху преноса и метафоричното значение се спира Д. Иванова-Мирчева (1959). Различни автори описват метафори от названия на животни, растения и др. (М. Въгленов (1970), М. Велева (1988), Ив. Касабов (2013). М. Въгленов (1970) описва петлюви гащи, волски език, врабчо грозде, мечо (птичо) грозде, змийско грозде, заешка сянка, козя брада, кукувичка прежда, магарешки уши (трън), лисича опашка. Колко още може да се направи ще проличи от няколко примера: кукла е название на вид хляб; циганка е зелник, баница; мечка, магаричка – желязна справа в огнище, на която турят главните за да не се заплескват, а да горят по-добре; мотовилки – е крака и др. (Гергов, Речник, III, с. 62;83).

### 2. ИЗЛОЖЕНИЕ

Същността на метафората се изразява в пренасяне на означаващите въз основа на сходство между означаемите. Означаващо и означаемо използваме в смисъла на Ф. дьо Сосюр – означаващо (звукова форма), означаемо (понятие), които са взаимнообусловени и изграждат езиковия знак. Сходството между означаемите може да бъде по форма, по функция, ситуативно и др.

Предмет на статията са един вид сложни названия, които се описват в нашата литература, посветена на фразеологичните значения. Става въпрос за сложни названия от типа на момина сълза, които подробно изследва З. Генадиева-Мутафчиева (1959). Тя отбелязва тяхното неопределено място. По-късно и К. Ничева в предговора на Фразеологичен речник (1974) и в „Българска фразеология“ (1987) детайлно ги разглежда. Според нея сложните названия от типа на момина сълза, гърдна жаба, попова лъжичка и др. са лишени от експресивност, имат чисто номинативна функция и трябва да бъдат отнесени към фразеологизмите (Ничева, 1974, с.12).

Неопределеното място до известна степен на т. нар. сложни названия идва от липсата на експресия и от съставния им характер. За този тип названия заемаме термина *паралексеми* от Гремас (1966, с. 38), който ясно указва техния характер на близост до лексемите.

С оглед на характера на номинацията приемаме, че те са понятийни метафори, които ясно се разграничават от експресивните метафори. Като понятийни метафори те служат да назовават различни предмети и естествено изразяват едно понятие. За източник ни служи речникът на Н. Гергов.

Например богова брада е неожънато един лакът място на нива, което оставят да бъде изядено от добитъка (Геров, 1975, с. 53); лопка сняг у Геров е днешното снежна топка. Освен момина сълза Геров дава и ергенска сълза. В речника се откриват доста понятийни метафори, названия предимно на растения. Ще ги представим без описание на растението, защото справки лесно се правят в речника.

Названия на гъби – керино ухо, пачи крак. На птици и животни: циганско петле, петльова опашка, петльови нокти = пръсти (= богородична ръка), петльов гребен; божа кравица, водно кокошче, овчарско пиле, мълъов гущер, попово прасе = сляпо куче.

Растения: снежна китка, кози рог, конски зъби, конско ребро, мече вретено, мечо руно, мече ухо = овча опашка = богородична хурка, самодивска хурка, меча стъпка, бабино винце, бабини зъби, попова чаша, заешки уши, бабина душица, бабино вретенце, бабин прешлен = дядово винце, дядова лула, , бабини гниди = овчарска торбичка, богородична хурка, качул дядо, крив дядо, панаирска попадия, вълчи ябълки, зимни ябълки, божа ръчица = волово око, кукувиче грозде, бабин пуеш, врабчанови цревца, говежди език, модра метла, дива метла, гълъбеви оченца, жабова нога = овчаров стап = дядови дисаги, чавкини уста, зелени парички, змийско грозде = змиеви любеници, кучешко грозде, змийска сълза, свински въшки, слънчово око, табашка метла, засмян ерген, бяла рокличка, див петел, чер, червен боб (бакла), балканска звезда, кози биски (цицки), турчин кукурчин (кукурчин – глупак). Название на мазола е кокоши трън. Хубава понятийна метафора е живо сребро за живака.

Накрая ще отбележим и метафорите на месеците януари и февруари: Малък Сечко и Голям Сечко; хубавите народни названия на Млечния път – кумова слама и млечен пояс – и трите са понятийни метафори.

### 3.ЗАКЛЮЧЕНИЕ

Както се вижда от представените понятийни метафори, голяма част от тях се образуват от части на тяло, друга част чрез битови предмети, за по-малко са характерни названия на лица предимно баба и дядо. Отделните части на тялото са характерни, тъй като те лежат и в основата на метафори лексеми – напр. очета за теменужки.

Понятийните метафори са особено ефикасно средство не само за номинация, но и за развитие на познанието. Трудности за установяване на тяхната успешност с оглед на понятието, което назовават, създават особено метафорите на растения, тъй като за установяване на сходството растенията трябва да се познават. Ефективни понятийни метафори, такива, които изразяват понятието по ясен, точен начин например са зелено конче за скакалец, както и божи лък, божи рог за дъга. Безспорно е, че чрез тях се изявява народният гений.

### ЛИТЕРАТУРА

- [1] М. Велева, Метафори от названия на цветя и скъпоценни камъни. – Език и литература, 1988, №1, с. 91-97.
- [2] М. Въгленов, Метафори от названия на животни. – В: Известия на Института за български език. Т. XIX, 1970, с. 363-369.
- [3] З. Геннадиева-Мутафчиева, Към въпроса за фразеологичните съчетания в българския език. – В: Известия на Института за български език, 1959, кн. VI, с. 129-163.
- [4] Н. Геров, Речник на българския език. Т. 1 - 6. София: Наука и изкуство, 1975-1978.
- [5] Д. Иванова-Мирчева, Преносно значение и преносимост на значението. – В: Известия на Института за български език, 1959, кн. VI, с. 3-37.
- [6] И. Касабов, Проблеми на общата лексикология. Българска лексикология и фразеология. Т. 3. София: Акад. изд. „Проф. Марин Дринов“, 2013.
- [7] К. Ничева, С. Спасова-Михайлова, Кр. Чолакова, Фразеологичен речник на българския език. Т. 1. София: БАН, 1974.
- [8] К. Ничева, Българска фразеология. София: Наука и изкуство, 1987.
- [9] J. Greimas, *Semantique structurale. Recherche de methode.* Paris: Pr. Univ. de France, 1966.